

№ 4 (357)
Студзень 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Архітэктурная спадчына: сядзібны дом на мінскай пл. Свабоды –** стар. 2
- **Паяднаная з Беларуссю: дырэктар В. Лаленка –** стар. 3
- **Турыстычны аб'ект: крыніца Святога Яна –** стар. 5

«Вячоркі і калядкі – абавязкова з танцамі!
Як без іх?»

Залік. І студэнты танцуюць

Кажуць, што весела жыць студэнты ад сесіі да сесіі. Але не менш вясёлай можа быць і сесія. Прапаную завітаць да студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Хто быў студэнтам, добра памятае, як здаваў залікі і экзамены пад час вучобы ва ўніверсітэце. Залік – вусны ці пісьмовы адказ студэнта на пытанні выкладчыка. А студэнты «кулька» здаюць залік незвычайным чынам. Напрыклад, у выглядзе канцэрта па дысцыпліне «Народны танец».

Пад музыку гармоніка і скрыпкі хлопцы і дзяўчаты весела кружацца ў народным танцы, спяваюць песні. Каб здаць залік, студэнтам 501-й групы пятага курса неабходна было выканаць праграму з 9 танцаў. Былі тут сольны танец («Мікіта», «Таўкачыкі», «Зайчык», «Мікіта з паясамі»), карагоды («Карагод вялікі», «Цар», «Шось у лесе», «А мы проса сеялі», «Што й на вуліцы», «Чарнушка», «Наша вуліца была шырокай», «Пцічкі»), а таксама гуртавыя, парнагуртавыя танцы, танец тройкамі і імпрывізацыя («Да Лявоніхі»).

Пасля паспяховай здачы заліку, які прымаў Мікола Аляксеевіч Козенка (дарэчы, даўні сябар і аўтар нашай газеты), я папрасіў студэнтаў расказаць пра іх спецыяльнасць.

«Да 5 курса мы вучылі народныя песні, абрадавыя і пазаабрадавыя,

абрады і розныя танцы, – распавяла Кацярына Міхнавец. – Наша спецыяльнасць – “Спецыяліст па фальклору, абрадазнаўца”. Пасля заканчэння можам быць выкладчыкамі па фальклору, абрадазнаўстве, працаваць у метадычным цэнтры».

«Насамрэч наша спецыяльнасць прадугледжвала больш тэарэтычны курс, а не практычны, – дадала Лідзія Бохан. – Мы павінны былі разбірацца ў абрадах ды іх сімволіцы, у этапах абрадаў. У тым ліку, мы, як абрадазнаўцы, вывучалі прадметы і ў практычным плане – танец і песні, бо, зразумела, што ніякі абрад не абыходзіцца без іх. Працаваць можна і ў агульнаадукацыйнай школе – весці фальклорны гурток, і ў ДOME фальклору, у метадычным цэнтры; а таксама ў нашых абавязкі ўваходзіць архіва-

ванне і запіс абрадаў, што існуюць у Беларусі».

– Чым для вас цікавы народны танец?

– Гэта вельмі важны момант у камунікацыі паміж людзьмі. Ён дапамагае лепш разумець сваё асяроддзе, грамадства, сябраваць з людзьмі, я так лічу. Вельмі спатрэбіцца таксама, калі паедзем у вёску рэканструяваць абрады. Ніводзін абрад немагчыма правесці без танца, вячоркі ці калядных святы – усё з танцамі. Як без іх?

На спецыялістаў па фальклору і абрадазнаўстве кладзецца адказная задача – захаванне і аднаўленне народных традыцыяў, абрадаў, танцаў, песняў. Упэўнены, што яны са сваёй задачай справяцца.

Алесь
САЧАНКА,
фота аўтара

«Шчаслівасць» легендарнага калектыву

Дзве нацыянальныя легенды чарговы раз сышліся. Нядаўна калектыв Беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры» прадставіў слухачам свой новы альбом «Шчаслівасць», складзены з песень на вершы народнага паэта Беларусі Янкі Купалы.

Прэс-канферэнцыя з нагоды выхаду альбома, на якую завіталі ўдзельнікі гурта, прайшла ў Літаратурным музеі Янкі Купалы. Размова вялася пра неўміручасць творчай спадчыны класіка нашай літаратуры, пра яе пастаянную актуальнасць. Кожнае пакаленне можа перачытваць ягоныя вершы і паэмы, што раз знаходзячы новае і адкрываць невядомае. І славыты калектыв, якім доўгі час кіраваў народны артыст Беларусі Уладзімір Мулявін, неаднаразова звяртаўся да спадчыны Купалы: адмысловыя праграмы «Я нясу вам дар» і «Праграма песень і рамансаў на словы Янкі Купалы», рок-опера «Гусяр», песня-прытча «Песня пра долю», песні да фільмаў «Раскіданае гняздо», «Камедыянты», шмат асобных твораў на вершы класіка (сярод іх «Спадчына», «Явар і каліна», «Малітва», «Марыся», «Беларускім партызанам»).

Усяго ў рэпертуары калектыву больш за 200 музычных твораў, у аснове якіх неўміручая спадчына Купалы. У новым альбоме – яго раннія вершы, што ўвайшлі ў першы зборнік «Жалейка». Музыку напісалі ўдзельнікі ансамбля Вячаслаў Шарапаў, Раман Козыраў, Алес Жалязнякоў, Андрэй Шчыткавец, Ігар Мангушаў.

Сённяшні мастацкі кіраўнік «Песняроў» В. Шарапаў адзначыў:

– Выхад гэтага CD – даніна юбілею заснавальніка нашага ансамбля – Уладзіміра Георгіевіча Мулявіна. Мы ўзялі зборнік Янкі Купалы і кожны выбраў блізкае для сябе. У кожнага сваё бачанне тых вершаў. Прыкладам, цікавую інтэрпрэтацыю верша «Жня» зрабіў Раман Козыраў. Здавалася б, добра вядомы з школьнай праграмы, але ён па-свойму падаў гэты твор.

Праўда, сакрэт «адыходу

ад школьнасці» раскрыў сам Р. Козыраў:

– Я проста ў школе не вывучаў беларускую літаратуру – таму не было тых асацыяцый, што ў іншых.

Мяркуюцца, што новая праграма «Песняры» будзе прадстаўленая на розных канцэртных пляцоўках краіны. Першая частка складаецца з песень з альбома «Шчаслівасць», другая – творы У. Мулявіна. Музыкі спадзяюцца, што іх новая праца не толькі прыцягне ўвагу аматараў творчасці двух «песняроў», але і працягне даўнія традыцыі ансамбля, закладзеныя яго першым мастацкім кіраўніком, зверне ўвагу моладзі на іх багатую спадчыну.

На прэс-канферэнцыі знайшлося месца і невялікай дыскусіі. Рэч у тым, што ўдзельнікі ансамбля, якія прыйшлі на сустрэчу, размаўлялі па-руску, толькі В. Шарапаў зрэчас скарыстоўваў беларускую мову. Таму і прагучала пытанне: «Вам што дала творчасць Янкі Купалы? Што сваёй новай праграмаю хацелі сказаць слухачам? Складваецца ўражанне, для сябе тут знайшлі небага-

та – спяваючы па-беларуску класіку, нам раскажваеце пра ўсё на рускай мове. Ці не зніжаеце гэтым вартаснасць зробленага як Купалам, так і самімі?» Музыкі тлумачылі, што не важная мова стасункаў на прэс-канферэнцыі, бо галоўнае – выйшаў альбом на цудоўныя вершы. «Зрэшты, і Уладзімір Георгіевіч размаўляў па-руску, бо нарадзіўся ў Расіі. Але акурат ён народную песню беларусаў папулярываў нават за межамі Беларусі». Не ведаю, ці пераканаўчы адказ, але ж рэжа слых, калі нярэдка на канцэрце сярод беларускай песні ці пасля яе спявак звяртаецца «под-

держите, я не вижу ваших рук» альбо «спасибует»... І знікае жаданне слухаць, суперажываць, адказваць узаемнасцю. Не апраўданне тут, лічу, і тое, што сярод прысутных не толькі беларусы.

Наконт планаў калектыву В. Шарапаў зазначыў:

– Цяпер рыхтуем праграму, складзеную з вершаў беларускіх паэтаў XIX стагоддзя. Цягам года плануем выдаць яшчэ адзін альбом, будучы таксама асобныя песні; магчыма, выдадзім і альбом апрацовак беларускіх народных песень.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ,
фота аўтара

А. Шчыткавец, А. Жалязнякоў, В. Шарапаў, Р. Козыраў і дырэктар музея А. Мацэвасян

На тым тыдні...

✓ **17 студзеня** беларускі мастак з Польшчы **Лявон Тарасевіч** у кракаўскім Вавелі з рук Прэзідэнта РП Браніслава Камароўскага атрымаў **Рыцарскі Крыж ордэна Адраджэння Польшчы**. Узнагароду ён атрымаў за ўнёсак у нацыянальную культуру гэтай краіны, за дасягненні ў галіне мастацкай творчасці і выкладчыцкай дзейнасці. Акрамя беларускага мастака ўзнагароды атрымалі шэраг іншых прадстаўнікоў культуры Польшчы.

✓ Генеральная Асамблея ААН 2011 год абвясціла Міжнародным годам лясоў. Да гэтай даты запланаваны шэраг мерапрыемстваў ва ўсім свеце. **18 студзеня** ў галерэі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі прайшоў **адкрыццё фестывалю пейзажа**. Гэта адна з імпрэзаў уласнага культурнага праекта, накіраванага на прыцягненне ўвагі грамадскасці да захавання і абароны прыроднага скарбу краіны. У экспазіцыі прадстаўлена каля 80 твораў жывапісу, фота і графікі Аляксандра Грышкевіча, Ягора Батальёнка, Георгія Паплаўскага, Віктара Суглоба, Валерыя Вядрэнка ды іншых. Пазнаёміцца з выстаўкай можна да 28 лютага.

✓ **18 лютага** Нацыянальны мастацкі музей і выдавецтва «Юніпак» сумесна з кампаніяй «Налан» правялі **прэзентацыю насценнага перакіднага календара «Беларуская скарбніца» ды іншых календароў гістарычнай тэматыкі**, што выйшлі з 2000 па 2010 год. Вынікам супольнай працы музея і выдавецтва сталі выданні «Гістарычны партрэт Вялікага Княства Літоўскага», «Гістарычныя постаці Беларусі», «Стары Менск», «Слуцкія паясы», «Мінскі скарб».

«Беларуская спадчына» паказвае багатыя культурныя і мастацкія набыткі на-

рода, узоры якіх захоўваюцца ў фондах музея – старадрукі, абразы, музычныя інструменты і г.д. Календары «Сядзібы музаў» апавядаюць, як беларуская эліта мінуўшчыны фармавала культурны асяродкі ў сваіх маёнтках ды палацах; «Беларускія цэхі» раскажваюць пра вытокі сучаснай вытворчасці, што закладаліся ў часы магдэбургскага права; у аснове «Старога Менска» – паштоўкі XIX – пач. XX стст.; каляндар «Гістарычныя постаці Беларусі» прадстаўляе партрэты выбітных асобаў нашай дзяржавы.

✓ **19 студзеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі адкрылася **выстаўка «Полацкі залаты скарб»**, у аснове якой – унікальны скарб X ст. з фондаў Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка. Ён быў выпадкова знойдзены ў 1984 г. на тэрыторыі Ніжняга замка. У ім захаваліся рэшткі залатых ювелірных упрыгожанняў эпохі вікінгаў, што сведчыць пра гандлёвыя сувязі тагачаснага горада з краінамі Паўночнай Еўропы і Кіевам.

✓ **3 19 студзеня** па 21 лютага ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ладзіцца **выстаўка «Сям'я, у якой усе мастакі»**, прысвечаная 80-годдзю з дня нараджэння графікаў Георгія і Наталлі Паплаўскіх. Абодва мастакі з аднолькавым поспехам працуюць у лінагравюры і афорце, літаграфіі і акварэлі. Шэраг працаў па афармленні розных выданняў яны выканалі ў сааўтарстве. Жывапісец і графік Г. Паплаўскі абапіраецца на лепшыя традыцыі народнага мастацтва, тэмы і сюжэты чэрпае з глыбіні жыцця. Праца Н. Паплаўскай звязаная з захапленнем літаратурай, характар творчага почырку мастацкі склаўся пад уплывам беларускага фальклору. На выстаўцы прадстаўлена больш за 120 дакументаў – альбомы, кнігі, артыкулы, эстампы, календары, паштоўкі і плакаты.

3 чарговага пасяджэння Грамадскай камісіі

14 студзеня 2011 г. адбылося чарговае пасяджэнне Грамадскай назіральнай камісіі пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, на якім старшыняваў яе кіраўнік Анатоль Бутэвіч. Разглядалася пытанне аб ходзе выканання працаў на гісторыка-культурнай каштоўнасці «Сядзібы дом комплексу былой гарадской сядзібы другой паловы XVIII ст.» па сталічнай плошчы Свабоды, 15 і прапановы ГА «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры» па карэкціроўцы праекта аднаўлення Мінскага замчышча, які быў распрацаваны КУП «Мінскпраект» (галоўны архітэктар – Сяргей Багласаў, навуковы кіраўнік – Генадзь Лаўрэцкі).

Пасля вострага абмеркавання сітуацыі вакол сядзібы было канстатавана, што працы праводзіліся з парушэннем тэхналагічных рэжымаў, а гэта прывяло да ўзнікнення шэрагу праблемаў з захаваннем аўтэнтчнасці гісторыка-культурнай каштоўнасці. Заказчыку КУП «Мінская спадчына» было рэкамендавана ўзмацніць тэхнічны нагляд за тэхналогіяй і якасцю правядзення навукова-рэстаўрацыйных працаў з боку падрадных арганізацый на падведамасных аб'ектах гістарычнага цэнтра Мінска.

Вырашана звярнуцца ў Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь з прапановай аб уяўдзненні сертыфікацыі працаў (навукова-праектных, навукова-рэстаўрацыйных і г.д.), якія праводзяцца на нерухомых матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях. І яшчэ прадпрыняць шэраг крокаў, у тым ліку па ўзмацненні кантролю за інвестыцыйнымі праектамі ў гістарычным цэнтры.

Складаным быў і разгляд праблемы карэкціроўкі праекта аднаўлення Мінскага замчышча. Прапановы па карэкціроўцы былі распрацаваны Андрэем Ларры і Антонам Вантухам пад кіраўніцтвам Уладзіміра Папругі ў выкананне рашэнняў вытворчай нарады працоўнай групы па ўзнаўленні Мінскага замчышча, якое адбылося 25 лістапада 2010 г.

Дарэчы, 13 студзеня карэкціроўка разглядалася на пасяджэнні ў «Мінскай спадчыне» з удзелам ГАП і навуковага кіраўніка аб'екта, прадстаўнікоў Упраўлення культуры і Камітэта архітэктуры Мінгарвыканкама, членаў Таварыства аховы помнікаў. Разгляд выявіў дыяметральна супрацьлеглыя пазіцыі паміж галоўным архітэктарам праекта Сяргеем Багласавым і працоўнай групай Таварыства па карэкціроўцы праектнай прапановы.

Вынікамі абмеркавання як у «Мінскай спадчыне», так і на пасяджэнні Грамадскай назіральнай камісіі сталі накірункі далейшай працы па пошуку магчымасцяў рэалізацыі прапанаванай карэкціроўкі праекта, сярод якіх – прадстаўленне прапановаў на разгляд Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях аховы гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь, арганізацыя навуковай экспертызы праекта незалежнымі спецыялістамі, абмеркаванне навуковай абгрунтаванасці карэкціроўкі на навукова-практычным семінары, які адбудзецца 8 лютага 2011 г., наладжванне грамадскага абмеркавання праекта, распрацаванага арганізацыяй «Мінскпраект».

АНТОН АСТАПОВІЧ

Прабелы ў «Памяці»

Цяжка пераацаніць гістарычнае і культурнае значэнне для краіны такога праекта, здзейсненага па рашэнні ўрада Беларусі, як выпуск шматтомнага выдання гісторыка-дакументальных хронік гарадоў і раёнаў – кніг памяці. «Памяць: Лепельскі раён» убачыла свет у выдавецтве «Беларусь» у 1999 годзе, а перад гэтым была шматгадовая і напружаная праца вялікай колькасці людзей па руплівым пошуку, зборы, сістэматызацыі і афармленні матэрыялу. Карыстаючыся выпадкам, хачу падзякаваць усім, хто прыняў удзел у гэтай карыснай не толькі нам, але і нашым нашчадкам, працы. Па розных прычынах, якія часам не залежалі ад аўтараў-складальнікаў, у кнігу не трапілі тыя ці іншыя факты і матэрыялы. Так, у раздзеле «Заслужаныя настаўнікі Лепельскага раёна» адсутнічаюць звесткі пра дырэктара Бароўскай сярэдняй школы Вераніку Ільінічну Лаленку. Спадзяюся, што прыведзены ніжэй матэрыял запоўніць гэты недарэчны прабел.

Вераніка Ільінічна Лаленка (Таратута) нарадзілася 3 лютага 1926 года ў сяле Старадубаўка Мангушкага раёна Сталінскай (Данецкай) вобласці, што ва Украіне, у сям'і патомных казакоў. Бацька Таратута Ілья Пятровіч – старшыня калгаса «Сацыялістычная перабудова», маці Таратута (Чарэднічанка) Еўдакія Андрэеў-

на – старшыня Старадубаўскага сельскага Савета.

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны знаходзілася ў эвакуацыі ў Сібіры: у Кемераве, пазней у Анжэра-Сунжэнску, дзе атрымала сярэдняю адукацыю. Скончыла гістарычны факультэт Сталінскага (Данецкага) педагагічнага інстытута ў 1949 годзе.

Дырэктар школы В. Лаленка ўручае атэстат выпускніцы Святлане Кучыбе (1969 г.)

У красавіку 1952 года прыехала ў Бароўку Лепельскага раёна да новага месца службы мужа – афіцэра-танкіста. Працавала настаўнікам гісторыі і грамадазнаўства ў Бароўскай вясэрняй школе, па сумяшчальніцтве настаўнікам ў сярэдняй школе, намеснікам дырэктара школы па вучэбна-выхаваўчай рабоце, дырэктарам Бароўскай сярэдняй школы (1959–1970).

Вераніцы Ільінічнае ўдалося згуртаваць дружны і высокапрафесійны калектыў педагогаў, дзякуючы чаму школа па праве стала лепшай у Лепельскім раёне і Беларусі. Пра гэта сведчаць перамогі і прызавыя месцы ў шматлікіх конкурсах, аглядах, выстаўках, спаборніцтвах, алімпіядах, а таксама залатыя і срэбныя медалі іх выхаванцаў.

У 1970 годзе В.І. Лаленка пакінула Беларусь: разам з мужам выехала з Бароўкі ў Данецк, дзе працавала настаўнікам гісторыі і грамадазнаўства ў школе і Данецкім будаўнічым тэхнікуме, была намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце. У 2008 годзе вярнулася на пастаяннае месца жыхарства ў сталіцу Беларусі.

Мае ўзнагароды: знак «Выдатнік народнай асветы БССР», званне «Заслужаны на-

В. Лаленка (1978 г.)

стаўнік БССР»; Ганаровую Грамату Вярхоўнага Савета БССР. Узнагароджаная медалём «Ветэран працы».

Паважаная Вераніка Ільінічна! У Бароўцы Вас памятаюць і любяць Вашыя калегі-педагогі і былыя вучні – як таленавітага кіраўніка і вернага таварыша, як чудаўнага педагога і проста прыемнага і добрага чалавека. Прыязджайце да нас – мы заўсёды будзем радыя!

Андрэй БАРАНОЎСКИ,
выпускнік Бароўскай сярэдняй школы
1983 года

Прозвішча Іліера Менашэ зацікавіла мяне ў 2005 годзе, калі з'явілася думка сабраць матэрыял для кнігі «Вілейшчына літаратурная». Першым, да каго я звярнулася, вядома, перабраўшы даступныя мне крыніцы, быў наш зямляк Ілірык Вараўка – вучоны-лінгвіст, які жыў у Польшчы. Тыя першыя звесткі выкарыстаў У.С. Кажамыя ў артыкуле «Іліер Менашэ». Нядаўна спадар Ілірык разам з братам наведаў радзіму, каб прывесці ў парадак магілы сваіх продкаў, пахаваных на могілках суседняй вёскі Асцюковічы. Тыя пагрызлыя пачуцці, што пранёс вучоны праз доўгія гады расстання з радзімай, прывялі яго ў нашу школу. Ды не толькі ў нашу. Спадар Ілірык прывёз цікавы матэрыял пра нашых землякоў – братаў Адамовічаў, якія на пачатку XX стагоддзя пакінулі радзіму ў пошуках лепшай долі.

Улетку 2010 года я атрымала ад яго багаты матэрыял пра Менашэ з Іллі. Сустрэча прымусіла сур'ёзна вывучыць матэрыял пра яўрэйскага тлумача і ў поўнай меры адчуць адказнасць за тое, як увойдзе ў беларускамоўны ўжытак яго імя ды ідэі. Гэткую адказнасць адчуваю і перад вучоным Ілірыкам Вараўкам, які паклапаціўся, каб я мела зносі-

Менашэ бен Ёзэф з Іллі

ны з Ларай Лемперт – навуковым супрацоўнікам Віленскага ўніверсітэта, аўтарам шэрагу публікацый на тэму віленскіх яўрэяў, бясспрэчным аўтарытэтам у тэме «Гаон Віленскі і яго атачэнне». Вучоны даслаў артыкул Розенфельда, у якім аўтар сцвярджае, што Менашэ з Іллі быў сапраўдным карыфеем талмудычных ведаў, пісаў кнігі і быў добра вядомы ў равінскім свеце.

Вучоныя з Польшчы трактуюць імя Менашэ наступным чынам: бен Порат – празванне – даў Іліеру яго біёграф Плюнгянскі; Ільер (або Іліер) таксама не сапраўднае прозвішча – так яго называлі па месцы жыхарства (Ілля, Іля, Элея). Па-беларуску яго трэба прадставіць так: Менашэ бен Ёзэф з Іллі або Менашэ Ільскі.

Нарадзіўся будучы вучоны ў Смаргоні ў прыстойнай сям'і «даіона» (даян – гэта член равінскага суда), які, безумоўна, марыў у будучым бачыць свайго сына равінам. Хлопчык шмат часу аддаваў самаадукацыі, вывучаў Талмуд і талмудыцкую літаратуру. У юнацкім узросце яго ўжо хвалілі пытанні жыцця і смерці, яму здавалася дзікунам жадаць людзей браць верх адно над адным. Не падзіцячы разважаў ён пра лёс людзей, якія часам не маюць самага неабходнага для жыцця, пра тое, чаму ёсць бязмерна багатыя і бязмерна бедныя. У сваіх разважаннях

ён наблізіўся да думкі: ці правільна сказана ў святых пісаннях, што Гасподзь, ствараючы свет, зрабіў гэтым дабра для ўсяго жывога.

Упершыню яго ажанілі з нялюбай у трынаццаць гадоў. Але гэты шлюб хутка распаўся. Неўзабаве ільскі купец сасватаў Менашэ для сваёй дачкі. Так сын Ёзэфа з'явіўся ў нашым мястэчку, і да яго імя дадалася празванне Іліер. Як піша Ілірык Вараўка: «*Не зможам запытацца ў самога Менашэ, як хоча звацца, але можам шанаваць погляд людзей з яго народа і яго культуры. І тое тых, якія яго чытаюць і ведаюць яго творы*». Відаць, другі шлюб быў шчаслівы, бо звлістыя дарогі жыцця вучонага спыніліся ў нашай Іллі. Ёсць могільнік на паўночным баку мястэчка з надмагільнымі камянямі, якія ўраслі ў зямлю. Вучні нашай школы, шануючы гістарычную памяць, абгародзілі яго, бываючы час ад часу там і з цікаўнасцю разглядаюць незнаёмыя літары, угадваючы, пад якім каменем знайшла супакой няўрымслівая натура шукальніка ісціны.

Менашэ вывучаў Тору, поўнасцю прысвяціўшы сябе навучы; ён мог так заглябіцца ў свае думкі-разважаннях, што не заўважаў нічога вакол. У яго з'явіліся вучні, прыязджалі талмудысты, каб пазнаёміцца з ягонай сістэмай вучэння Торы, у якой сам настаўнік знаходзіў прасты сэнс рэчаў і з гэтым поглядам імкнуўся пазнаёміць іншых.

Далёка не ўсе з акружэння ільскага філосафа пагадзіліся з такімі поглядамі, таму не дзіва, што аднадумцаў і сяброў у яго было няшмат. Разумеў яго і падтрымліваў уладальнік багатай бібліятэкі з мястэчка Вязынь (Вязі-

на) Іосіф Мазель (Вязінер). Менашэ Ільскі часта карыстаўся не толькі бібліятэкай сябра, але і яго павозкай, якую Мазель Вязінер пасылаў у Іллію, як толькі набываліся новыя кнігі. Мецэнат часта купляў розныя кнігі для вучонага, бо той не абмяжоўваўся толькі рэлігійнымі. Менашэ бен Ёзэфа з Іллі цікавілі творы Арыстоцеля, Платона і іншых карыфееў грэчаскай філасофіі.

Ілля таго часу, магчыма, дзякуючы Менашэ бен Ёзэфу, была цэнтрам яўрэйскіх грамадскіх справаў, бо яго біёграф сведчыць, што сюды збіраліся знаныя талмудысты, каб абмеркаваць надзённыя пытанні. Там жа разглядаўся данос кагальнага пісца пра вольныя тлумачэнні Талмуда ільскім філосафам. Варожы настроены сход хацеў нават наклаці на ільскага мудраца «херэм» (адлучэнне ад абшчыны), але ўмяшаўся Іосіф Мазель з Вязыні: ён параіў Менашэ пайсці да багацея і талмудыста Юшуа Цэйцельса і патлумачыць свае погляды. Пасля працяглай размовы з «вінаватым» І. Цэйцельс зразумеў яго погляды і нават у нейкай ступені падзяляў іх. Пазней ён некалькі разоў быў заступнікам Менашэ.

Гэта быў час (канец XVIII – першая палова стагоддзя), калі ўсё яўрэйства знаходзілася пад моцным удзіскам Віленскага Гаона, і нежны знаходзіў у сабе мужнасць адкрыта выказаць свае незалежныя погляды. Менашэ з Іллі меў добрыя адносіны з Гаонам, іх погляды ў некаторых пытаннях супадалі. Аднак Ёзэф бен Менашэ, прыкладна трыццацігадовы чалавек у росквіце фізічнай і разумовай моцы, быў прыхільнікам асветы, дзвалаў сабе свабодна думаць, незалежна выказацца пры тлумачэнні яўрэйскіх святыняў. Адкрыты для ўсіх, Менашэ Ільскі нёс сваю мудрасць усім. Пасільную падтрымку мелі ад яго беднякі. Разумеючы важнасць выхавання для будучыні, ён шмат увагі аддаваў яўрэйскім дзецям.

(Заканчэнне на стар. 6)

Славутыя імёны Бацькаўшчыны

Астрабатанік са Смалявічаў

Астраномія была заўсёды запатрабаваная.

І калі ж яе ў такім разе прыдумалі?.. Тысячы і тысячы гадоў таму. Адвечнай спадарожніцай астраноміі была астралогія. А калі астраномія пачала развівацца ўсё шырэй, у яе з'явіліся адгалінаванні, дысцыпліны ўскоснага характару. Прыкладам, астрабатаніку прыдумаў наш зямляк – ураджэнец Смалявічаў Гаўрыла Адрыянавіч Ціхаў (1875–1960).

Што такое астрабатаніка? Раздзел астрабіялогіі, прысвечаны даследаванню мяркуемай расліннасці на планетах Сонечнай сістэмы, у асноўным на Марсе. Галоўным пацвярджэннем наяўнасці расліннасці на Марсе лічыліся сезонныя змены. У тым ліку – і знікненне палярных шапак, а таксама паяўненне некаторых участкаў планеты. І гэтыя акалічнасці былі галоўнымі ў перакананні, што на Марсе павінна быць расліннасць. Адрозненні ж аптычных уласцівасцяў цёмных абласцей гэтай планеты ад аптычных уласцівасцяў зямной расліннасці (адсутнасць у спектры паласы насычэння хларафіла, малая здольнасць адлюстравання ў чырвонай вобласці спектра) разглядаліся як вынік прыстасавання да надзвычай суровых марсіянскіх умоваў. Часткова гэта назіраецца і на Зямлі – на Паміры, у Паўночнай Сібіры і іншых падобных мясцінах. Праўда, прамых доказаў існавання расліннасці на Марсе і іншых планетах метады астрабатанікі, шматгадовы назіранні Гаўрыла Ціхава не далі. Пакуль што не далі... Дзеля чаго ў такім разе трэба было гадамі, дзесяцігоддзямі праседжваць на чале тэлескопа?.. Таму што наш зямляк пры-

думаў не толькі астрабатаніку.

Нарадзіўся Гаўрыла ў сям'і чыгуначнага службоўца. Якімі былі Смалявічы ў 1875 годзе? Калі ў 1850-я гады ў мястэчку было прыкладна 800 жыхароў, то ў 1897-м – ужо 2757. Развіццё паселішча напрамую было звязанае з будаўніцтвам чыгункі. Станцыю ў мястэчку, праз якое пралягла Маскоўска-Брэсцкая чыгуначная лінія, назвалі Вітгенштэйнаўскай. І так яна называлася да 1930 года. У мястэчку была валасная ўправа, працавалі дзве царквы. У 1863 годзе было адкрытае земскае народнае вучылішча. Працавалі бровар, рамесныя майстэрні па вырабе адзення і абутку, 8 кухняў, паштова-тэлеграфнае аддзяленне.

У 1897 годзе Гаўрыла Ціхаў заканчвае Маскоўскі ўніверсітэт. Наступныя некалькі гадоў праводзіць у Сарбоне, працуе практыкантам у Мядонскай абсерваторыі пад кіраўніцтвам прафесара П.Ж.С. Жан-слена. Вярнуўшыся ў Маскву, атрымаў ступень магістра. Затым два гады выкладаў у Маскве і Екацярынаславі. Як толькі ў 1912 годзе ў рускім таварыстве аматараў святлазнаўства была ўсталяваная астранамічная секцыя, стаў яе старшынёй. І ўвесь гэты час малады чалавек настойліва займаецца навуковай працай. У 1898–1908 гады Гаўрыла Ціхаў прапаноўвае два метады пошуку дысперсіі святла ў міжзоркавым асяродку – па рознасці фазы прамневых хуткасцяў спектральна-двойных зорак і па рознасці фазы крывых блыску пераменных зорак, атрыманых па назіраннях у розных участках спектра. Адным з першых наш зямляк пачаў прымяняць метады святлавых фільтраў у астраноміі.

У 1906 годзе Г. Ціхаў пачынае свае назіранні за зоркамі ў Пулкаўскай абсерваторыі. Ён атрымаў першыя фотаздымкі Марса ў розных участках спектра, знайшоў рознасць памераў і яркасасці яго палярных шапак у розных абласцях спектра, устанавіў існаванне блакітнай дымкі ў атмасферы гэтай планеты. Ужо з пачатку наву-

ковай дзейнасці Г. Ціхаў вылучаўся і як вучоны-практык: напярэдадні Першай сусветнай вайны падрыхтаваў і выдаў кнігу «Паліяшэнне фатаграфічнай і візуальнай паветранай разведкі». І ўсё ж галоўная ўвага – планетам, далёкім і загадкавым.

Марс як самая старая планета захапляе, бярэ ў палон маладога, але ўжо вопытнага астранома. Загадка Марса хвалююць чалавецтва з адкрыцця Скіапарэлі. Якраз пад час аднаго з набліжэнняў планеты, якую яшчэ называюць богам вайны, італьянскі астраном заўважыў на паверхні далёкай «зоркі» (усяго на адлегласці 55 мільёнаў кіламетраў) сетку роўных прамых лініяў. А тады якраз самай вялікай навіной на Зямлі было праектаванне і будаўніцтва каналаў: Суэцкі, Па-

.....
У 1898–1908 гады Гаўрыла Ціхаў прапаноўвае два метады пошуку дысперсіі святла ў міжзоркавым асяродку – па рознасці фазы прамневых хуткасцяў спектральна-двойных зорак і па рознасці фазы крывых блыску пераменных зорак, атрыманых па назіраннях у розных участках спектра
.....

намскі, Кільскі... Пройдзе час, і пісьменніца В. Жураўлёва правядзе цікавае параўнанне гістарычных падзеяў з сенсацыйнымі адкрыццямі на Марсе: «...пазней высветлілася, што амаль за сто гадоў да Скіапарэлі розныя назіральнікі нанеслі на карты Марса каля 60 “каналаў”. Але ніхто не агучыў самога слова “каналы” і ніхто не выказаў гіпотэзы пра іх штучнае паходжанне. Давялася чакаць, пакуль на Зямлі пачнецца эпоха будаўніцтва вялікіх каналаў. Толькі тады ў цёмных прамых лініях, якія прарэзваюць марсіянскія мацерыкі, вучоныя ўбачылі каналы!»

Выходзіць, што такія яны ўжо фантазёры – шукальнікі зор?!.. Але ж, пэўна, без фантазіяў, без вобразнага мыслення наўрадці Гаўрыла Адрыянавіч прыдумаў бы гіпатэтычную навуку астрабатаніку. У 1949 годзе Ціхаў нават і кнігу выдасць – «Астрабатаніка».

...Але ж не толькі Марс вабіў уважлівага назіральніка за зоркамі. У 1909–1911 гадах наш зямляк выконвае колераметрычныя даследаванні Сатурна – адной з найпрыгожых планетаў нашай сістэмы.

Г. Ціхаў (1956 г.)

У 1922 годзе Г. Ціхаў даследуе Уран і Нептун. Багаты матэрыял, які назапашваецца гадамі, прымушае да ўважлівага аналізу, падштурхоўвае да навукова-публіцыстычнай дзейнасці. Менавіта Г. Ціхаў з назіранняў попелынага святла Месяца ўпершыню ўстанавіў, што Зямля пры назіранні з космасу павінна мець блакітнае адценне. А да першага палёту ў космас заставалася яшчэ 47 га-

доў... У 1937 і 1951 гадах Г. Ціхаў выдае каталогі колераў прыкладна 18 000 зорак у выбраных пляцоўках Каптэйна. Гаўрыла Адрыянавіч праявіў сябе як адмысловы вынаходнік у астранамічнай галіне. Яшчэ ў 1912 годзе прапанаваў канструкцыю прыбора для рэгістрацыі і ўзнаўлення мігцення зорак. У 1917 годзе Г. Ціхава прызваюць у войска. Астраном займаецца праблемамі аэрафотаздымкаў, распрацоўвае тэхніку фатаграфічнага працэсу, шукае метады змяншэння ўплываў паветранай дымкі, праводзіць аптычныя даследаванні прыроднага ландшафту. А ў 1936 годзе адкрыў аномальную дысперсію святла ў атмасферы, а яшчэ распрацаваў арыгінальны прыбор («сапфірны цыанаметр») для вывучэння святла дзённага неба.

Навуковая слава Г. Ціхава ўсё болей і болей шырылася. Па маштабах зробленага ён нагадваў старэйшага свайго земляка – ураджэнца Слуцка легендарнага рускага і савецкага астранома Вітольда Карлавіча Цэраскага (нарадзіўся ў 1849 годзе). Гаўрыла Адрыянавіч – нястомны ўдзельнік многіх навуковых экспедыцыяў. У тым ліку – і 5 экспедыцыяў для назірання за поўнымі сонечнымі зацьменнямі (у 1914, 1927, 1936, 1941, 1945 гадах).

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны Гаўрыла Ад-

рыянавіч пакідае Ленінград. У эвакуацыі знаходзіцца ў Алма-Аце. Дарэчы, ехаў сюды найперш, каб толькі правесці назіранні за сонечным зацьменнем 21 верасня 1941 года. На той час Г. Ціхаў ужо быў членам-карэспандэнтам Акадэміі навук СССР (1927). А ў Казахстане вострастаяла пытанне стварэння рэспубліканскай Акадэміі навук. Разам з вучонымі К. Сатпаевым, У. Фясенкавым і іншымі Гаўрыла Адрыянавіч займаецца і гэтым. У 1949 годзе Г. Ціхава выбіраюць акадэмікам Акадэміі навук Казахстана. І ўсё далейшае жыццё нашага земляка звязанае з Алма-Атой. Тут выходзяць і асноўныя працы Г. Ціхава ў 5 тамах. Да ранейшых кніг і публікацыяў дадаюцца «Астрабіялогія» (1953), грунтоўны том успамінаў «Шэсцьдзясят гадоў каля тэлескопа» (1959). З 1946 года і да канца жыцця (памёр вучоны ў 1960-м) акадэмік узначальваў арганізаваны ім сектар астрабатанікі пры АН Казахскай ССР.

Навуковыя здабыткі Гаўрылы Адрыянавіча адзначаны ордэнам Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга, прэміяй Парыжскай акадэміі навук, яго імем названыя кратары на Марсе і Месяцы, а таксама малая планета 2251, адкрытая астраномам Н. Чарных 19 верасня 1977 г. у Крымскай астрафізічнай абсерваторыі.

Жыццё славутага астранома завяршалася, калі жыхары планеты Зямля пачыналі асвойваць космас. Традыцыйная астраномія пачала актыўна разгаліноўвацца. Хуткасць пленных даследаванняў і адкрыццяў істотна павялічылася. І ўсё ж зробленае, знойдзенае, а найперш падгледжанае на начным небе шукальнікам зорак Гаўрылам Ціхавым з'яўляецца фундаментам на доўгія стагоддзі ў развіцці астраноміі.

Кастусь ЛАДУЦКА

Падарожжа да крыніцы Святога Яна

У лясной старонцы
Пад гарой крыніца,
І з яе пад сонцам
Зіхаціць вадзіца
«Не абы-якая,
А вада святая,
Што душу лагодзіць», –
Кажуць у народзе.

Гэтымі радкамі з верша «Святая крыніца» Алеся Мазура хочацца пачаць аповед пра цудадзейную крынічку, што знаходзіцца ў лесе на мяжы Глыбоцкага і Мёрскага раёнаў Віцебскай вобласці. Два гады таму ўпершыню мне пашанцавала апынуцца ў гэтых мясцінах, дзе вакол пануе першародная прыгажосць, якая вабіць і ахутвае бязмежнасцю рэк і азёраў, таямнічасцю лясоў і палёў.

Стаіць маленькая каплічка, з-пад якой пульсуе гаючая вада, за чатыры кіламетры ад вёскі Чарневічы,

што на Глыбоччыне. Яна названая ў гонар Святога Яна. І кожны год 7 ліпеня на свята Нараджэння Яна Хрысціцеля ідуць хрэсным ходам мясцовыя жыхары, паломнікі з розных куткоў нашай Беларусі, а таксама з Расіі, Літвы і Латвіі. Тут праводзіцца ўрачысты малебен з асвячэннем вады.

Пад час маёй вандроўкі мясцовыя жыхары расказалі шмат цікавых гісторыяў пра гэтую незвычайную крынічку. І вось адна з іх.

Даўно гэта было. Ішоў сляпы старац па гэтых землях, і захацелася яму піць. Прысеў падарожнік на зямлю і раптам пачуў цурчанне вады – недзе паблізу біла крынічка. Хутка ён знайшоў яе і пасля таго, як абмыў вочы крынічнай вадою, адбыўся чуд – старац упершыню ўбачыў свет. Каб аддзячыць святой крыніцы, гэты

чалавек пабудаваў драўляную капліцу, якая стаяла прыкладна да 1970-х гадоў. Потым зруб будынка быў забраны на нейкія патрэбы, і ад капліцы застаўся толькі купал. Зараз тут узведзеная новая капліца з белага цэглы, з-пад якой вада бяжыць ручаём у «купель».

Крынічная вадзіца можа захоўвацца гадамі і застаецца такой жа смачнай і празрыстай. Даказана, што ёсць у ёй часціцы срэбра.

Дасведчаныя людзі кажучь, што піць ваду трэба ўважліва, прыслухоўваючыся да сябе, да свайго цела. Тады вада сама знойдзе орган, які баліць, і дапаможа.

У сілу вады вераць многія людзі, асабліва пасля таго, як вадою вылечылася шмат людзей. Сіла святой вады прынесла доўгачаканае шчасце адной сям'і, якая не магла мець дзяцей.

Сотні людзей з набалелымі душамі, са змучанымі сэрцамі ідуць ды ідуць сёння да святой лясной крыніцы, каб выплакаць сваё гора, ачысціць душу. І ўсім і ва ўсім вада дае падтрымку – і ў цялесных, і ў духоўных хваробах...

Калі я прыезджаю сюды, то ў думках прашу ў святой

крыніцы здароўя, абмываюся халоднай вадою і адчуваю на сабе яе цудадзейнасць. Каб адчуць і паверыць ў гэта, трэба тут пабываць. Таму запрашаю ў падарожжа да крыніцы Святога Яна!

Надзея ЗУЕВА,
студэнтка ВДУ імя
П.М. Машэрава

Пасля чарговай лекцыі вядомага ўсходазнаўцы-арабіста, акадэміка В.Р. Розена да яго з кнігай у руках падышоў студэнт Ігнат Крачкоўскі і спытаў, чаму так мала вядома пра У.Ф. Гіргаса, з якім прафесар сумесна склаў «Арабскую хрэстаматыю», што выйшла ў 1876 годзе ў Санкт-Пецярбургу. Заўсёды жывы Віктар Раманавіч задумайся і некалькі прыціх.

«Ды што ж пра яго сказаць? – пачаў ён марудна. – Ціхі быў чалавек, не любіў і сам пра сябе гаварыць, не любіў, каб іншыя пра яго расказвалі. «Lathe biosas», вучыў ён мяне словамі Эпікура, «жыві ўпотаі». Некалькі баяўся разлаваць лёс, калі яго заўважаць, і нават у простае размове заўсёды арабскае «истисна» не забываў, заўсёды казаў: «Я зайду да вас вечарам, інша Алах – калі Алах дазволіць». Хворы быў чалавек, шмат хварэў, ведаў, што доўга не пражыве, і працаваў ціха, сістэматычна, незаўважна. Так, ціхі быў Уладзімір Фёдаравіч, мяккі, падатлівы, але толькі да вядомай мяжы, і далей ніхто яго зрушыць не мог. Усё жыццё працаваў, а калі адчуў, што канец падыходзіць, адышоў убок, ды гэтак жа ціха, удалечыні ад усіх, памёр; некаторыя і дагэтуль даты дакладнай не ведаюць. Нездарма называлі яго ціхім... Зрабіў нямала і ўсё гэтак жа для іншых незаўважна, а вось мы з усёй нашай мітуснёй і за дваццаць гадоў не знайшлі час

Захоплены Усходам

Да 175-годдзя з дня нараджэння беларускага арабіста У.Ф. Гіргаса

скончыць тое, што ён пачаў...» А зрабіў Гіргас сапраўды шмат.

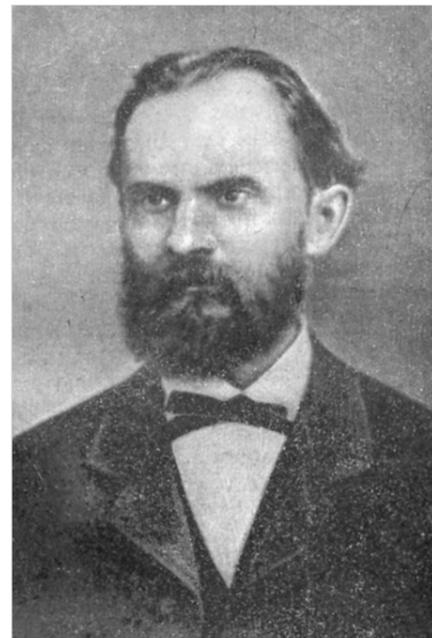
Нарадзіўся Уладзімір Фёдаравіч 1 снежня 1835 года ў Гродне. Сярэдняю адукацыю атрымаў у 4-й Санкт-Пецярбургскай гімназіі, а вышэйшую – на ўсходнім факультэце Пецярбургскага ўніверсітэта, які і скончыў у 1858 годзе першым кандыдатам. Затым ён паехаў на два гады ў Парыж для заняткаў арабскай і турэцкай мовамі, а потым у 1861 годзе быў камандзіраваны ўніверсітэтам на ўсход для ўдасканалення сваёй арабскай мовы і вывучэння мусульманскага заканаўства і пражыў амаль тры гады ў Сірыі і Егіпце.

Вярнуўшыся ў Пецярбург, У.Ф. Гіргас у 1865 годзе атрымаў пасля абароны дысертацыі «Правы хрысціянства на ўсходзе па мусульманскіх законах» ступень магістра арабскай літаратуры і ў тым жа годзе быў абраны штатным дацэнтам на кафедры арабскай славеснасці. У 1873 годзе пасля абароны дысертацыі «Нарыс граматычнай сістэмы

арабаў» атрымаў ступень доктара арабскай славеснасці, яго зацвердзілі экстраардынарным прафесарам, а ў 1878 годзе – ардынарным.

Уладзімір Фёдаравіч выдаў шэраг навуковых дапаможнікаў па дысцыпліне, якую выкладаў. Так, у 1874 годзе выйшаў у свет яго «Кароткі агляд гісторыі арабскай літаратуры». Гэта была першая праца на рускай мове па гэтым прадмеце. Затым разам з В.Р. Розенам ён склаў «Арабскую хрэстаматыю», а ў 1881 годзе выйшла грунтоўная праца У.Ф. Гіргаса «Слоўнік да арабскай хрэстаматыі і Карана». «Нас увесь час акружалі кнігі Гіргаса, – успамінаў пазней выдатны ўсходазнаўца, акадэмік Ігнат Юльянавіч Крачкоўскі, – але сам ён, хоць з часу яго смерці мінула тады менш за 15 гадоў, уяўляўся нам нейкай міфічнай фігурай, якую пачыналі засцілаць легенды, накітавалі фантазіяў пра яго ўсходняе (на самай справе беларуска-літоўскае) паходжанне».

Уладзімір Фёдаравіч пераклаў на рускую мову твор галандскага арыенталіста фан-дэн-Берга «Асноўныя пачаткі мусульманскага права паводле вучэння імамаў Абу-Ханіфы і Шафіі» (СПб., 1882). Акрамя таго, ён прымаў актыўны ўдзел у складанні паказальніка і вялікай арабскай анталогіі. З рука-

У. Гіргас

пісных працаў У.Ф. Гіргаса заслугоўвае ўвагі зборнік арабскіх народных прыказак (сабрана каля пяцісот у Сірыі і Егіпце). Яны цікавыя тым, што адлюстроўваюць не літаратурную мову, а жывы размоўны арабскі дыялект, пра сістэмнае вывучэнне якога еўрапейская навука таго часу яшчэ і не думала.

Цяжкая хвароба прымусіла Уладзіміра Фёдаравіча пайсці ў адстаўку ў 1886 годзе, пасля якой ён пражыў нядоўга. 18 сакавіка 1887 года ён памёр у Кіеве, дзе і пахаваны. Пасля смерці У.Ф. Гіргаса ў 1888 годзе ў Лейдэне выйшла яго грунтоўная праца «Гісторыя Абу Ханіфы ад-Дзінаверы». Гэта своеасаблівы помнік выдатнаму беларускаму арабісту Уладзіміру Фёдаравічу Гіргасу.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ,
г. Мінск

Калекцыянерам, і не толькі

Надзвычай рэдкія кветкі

У серыі «Флора. Ахоўваемыя расліны Беларусі» з'явіліся новыя маркі. На мініяцюры **№ 862** адлюстраваны першацвет высокі, **№ 863** – ятрышнік абпалены. Іх памер 28x40 мм,

намаляваў Аляксандр Міцянін, наклад па 70 тысячаў асобнікаў. Друкаваліся ў аркушах па 5 марак і 1 купон. Друкаваліся таксама ў малым аркушы – па 2 маркі кожнага віду ў 2 купоны (памер 107x103 мм, наклад 10 тысячаў асобнікаў).

Першацвет (або прымула) – усвеце вядома больш за 300 відаў, пашыраных пераважна ва ўмераным, субтрапічным і субарктычным паясах Паўночнага паўшар'я, а два віды праніклі за экватар. У Беларусі вядомыя два дзіка-

рослыя віды – веснавы (баранчыкі, ключыкі) і высокі, занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі. Першацвет высокі – вельмі рэдкі цэнтральнаеўрапейскі рэліктавы від. Вядомае месца росту каля Мар'інай Горкі ў Пухавіцкім раёне. Паводле звестак навуковай літаратуры, трапляецца ў Белаавежскай пушчы. Расце на вільготных лугах у месцах выхаду грунтовых водаў. Цвіце ў красавіку – пачатку мая. Вышыняю 10–40 см, больш-менш густаапушаная. Кветкавая стрэлка на верхавіцы з парасонікам з 5–13 буйных, папаніклых у адзін бок, сера-жоўтых кветак. Для зберажэння арганізаваны батанічны заказнік каля Мар'інай Горкі.

Ятрышнік – шматгадовая травяністая расліна. Вядома больш за 80 відаў, пашыраных у халодным, умераным і субтрапічным паясах Паўночнага паўшар'я. У Беларусі вядомыя 5 відаў. Ятрышнік абпалены і

клапаносны трапляюцца рэдка. Для зберажэння віду патрэбныя арганізацыя батанічных заказнікаў на ўсіх вядомых месцах росту і выяўленне новых, кантроль за станам папуляцыяў, а таксама – вырошчванне ў культуры.

У дзень выхаду марак на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне (мастак

А. Міцянін) на канверце «Першы дзень» (аўтары А. Міцянін і Я. Бядонік).

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

У пачатку XIX стагоддзя на прастол уступіў імператар Аляксандр I. У гэты час ствараецца камітэт па яўрэйскім пытанні, прымаецца Статут аб яўрэх, згодна з якім яўрэі заахвочваюцца да заняткаў земляробствам, атрымліваюць права сяліцца нават у сталіцы, а дзеці – вучыцца ў навучальных установах або ў яўрэйскіх школах, але павінны да 1807–1808 года выселіцца з вёсак, не займацца гандлем гарэлкай, не трымаць корчмаў і шынок. Яўрэі выказалі сваю незадаволенасць: у 1807 годзе ў Парыжы сабраны яўрэйскі сінедрыён, да ўдзелу ў якім былі запрошаныя яўрэі розных краінаў. Асцерагаючыся Напалеона, рускі ўрад спыніў высяленне яўрэйў з вёсак.

Ёзэф бен Менашэ сачыў за падзеямі па газетах і часопісах, якія атрымліваў ад Мазеля Вязінера. Ільскі праўдашукальнік з крыўдай за свой народ звярнуўся да ўрада, каб сказаць, што яўрэі не адсталы народ, яны не цураюцца навукі, сярод іх шмат адукаваных людзей. Кніга пра гэтае, напісаная ім у форме пісьма, сведчыла пра шэраг адкрыццяў яўрэйскіх вучоных у галіне вышэйшай матэматыкі, закраналіся і стратэгічныя пытанні. Заставалася толькі перакласці яе на рускую мову і даслаць Сенату. Але кнізе, як і яе аўтару, не пашчасціла: Іосіф Вязінер і іншыя прадстаўнікі яўрэйскага грамадства пабаяліся паказаць яе ў вачах рускага ўрада кемлівай, вучонай нацыяй і наклікаць на сябе яшчэ большую незадаволенасць і ўціск. Кнігу прымуслі спаліць, што і было зроблена.

У 1807 годзе Менашэ зноў бярэцца за пяро. Ён ставіць мэту прымірыць паміж сабой варагуючыя групы яўрэйскага асяродка, паказаць, што веды не супрацьстаяць веры, што неразумныя

Менашэ бен Ёзэф з Іллі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

фантазіі прыносяць шкоду, а гультайства з'яўляецца бядотай, якая губіць чалавека і апускае яго на самую нізкую прыступку грамадства. Кніга «Peshet Davor» выйшла і была разасланая равінам, грамадскім дзеячам, паважаным людзям. Аўтар кнігі ўпікае равінаў у тым, што іх клопаты пра народ нязначныя, яны больш скіраваны на павелічэнне рэлігійных абрадаў. Яўрэйскі цэнзар Юзаф Разенсон чытаў рукапіс кнігі ў прысутнасці аднаго віленскага вучонага, які зазначыў, што ён падзяляе думкі аўтара «Peshet Davor», але баіцца выказацца, бо равіны праклянуць, а народ закідае каменнем. Разенсон з горыччу адказаў, што ён не ўпэўнены ў шчаслівым лёсе гэтай кнігі. Сапраўды, кніга была забароненая. Захаваўся адзін экзэмпляр, які знаходзіцца ў Брытанскім музеі.

Але цяжкасці і расчараванні не зламалі творцу, ён працягвае настойліва працаваць над стварэннем кнігі «Alfe Menasche», здае яе ў друк у Вальні, але друкар і яго ўплывовы сябра Вязінер вырашылі яе лёс: спалілі ўжо надрукаваныя аркушы і рукапіс. Часткова тэкст гэтай кнігі захаваў унук Ёзэфа бен Менашэ – Спацер са Сморгоні, а ў 1905 годзе другая частка была апублікаваная праўнукам.

Усе творы, над якімі настойліва і ўпарта працаваў ільскі вучоны на працягу наступных дзесяці гадоў, тычацца галоў-

ным чынам матэрыяльнага станавішча яўрэйў. Яму балюча было бачыць галечу і пакуты, ён настойліва прапаноўваў шляхі выйсця з такога жажлівага становішча. Акрамя палітыка-эканамічных палажэнняў ён звяртае ўвагу на неабходнасць навукі ў жыцці чалавека, прыводзіць доказы, што навука медыцыны дапускаецца яўрэйскім веравучэннем, дае парад, якімі псіхалагічнымі якасцямі павінен валодаць кіраўнік, паказвае месца і ролю багатага, адукаванага чалавека ў грамадстве.

Але Менашэ нарадзіўся раней свайго часу. Яго чытачы маральна яшчэ не былі гатовыя падтрымаць перадавыя ідэі. Віленскі равін Саул Кацэнельбоген прымусіў аўтара выкрасліць месцы аб тым, што равіны маюць права адмяняць вядомыя паставы, бо да гэтага часу ні адзін прававерны яўрэй яшчэ не асмельваўся выказаць такую ідэю. На думку аўтара, той, хто пастаўлены кіраваць простым людам, павінен быць сумленным, адказным, адукаваным. Але часцей бывае, што кожны прымае на веру тое, што яму кажучь. Так яно адбываецца пры вывучэнні Торы, нават у справах малітвы. Галоўнае – традыцыя, уласны розум – нішто. Менашэ прыводзіць прыклады відавочных памылак у малітве «Kol Nidre». З асцярожнасцю заўважае, што не сам асабіста ён імкнецца што-

небудзь паправіць у абрадах ці малітвах, ён заклікае сабрацца вучоных і ўнесці неабходныя папраўкі. Надзеі на тое, што яго зразумеюць і вучоны свет ухваліць, зноў не спраўдзіліся. Але працавітасць, настойлівасць і жаданне палепшыць і аблегчыць жыццё людзей і далей кіравалі яго пяром.

У 1827 годзе ў Сморгоні ён прыняў на сябе пост равіна, кожны дзень цягам больш года ён сумленна даваў урокі па Талмудзе слухачам розных узростаў, клапаціўся пра беднякоў і хворых, дабіваўся праўды, каб рэкруцкую павіннасць дзеці багатых яўрэйў адбывалі нараўне з беднымі (яўрэйў з 1827 года сталі прызываць у армію з дванаццаці гадоў). Заправілы горада зрабілі яму заўвагу, што равін не павінен умешвацца ў такія пытанні. Пакрыўджаны Менашэ пакінуў пост равіна і вярнуўся ў Іллі. Ён паранейшаму заставаўся пісьменікам-прамоўцам, але ўсё пісанае заставалася толькі на паперы. Ніводнага напісанага радка ён больш не надрукаваў. Да 1884 года рукапісы захоўваліся ў родных, пакуль скрынка з імі не згарэла. Нястомны барацьбіт за лепшае жыццё сародзічаў пахаваны ў Іллі. Ён памёр ад халеры 14 ліпеня 1831 года.

Свет пабачылі яго кнігі «Бінат Мікра» (Разуменне Пісання), «Сама дзехаеш» (Элексір жыцця), «Алфей Менашэ» (Тысячы Менашэ), «Дзерэх ашпат» (Шлях простага разумення). Яны нават толькі па назвах могуць скіраваць думку на тое, што наш зямляк быў не толькі вучоным, не толькі пісьменнікам, але тонкім псіхалагам і педагогам.

**Роза ШЭРАЯ,
кіраўнік народнага музея
Ілланскай школы**

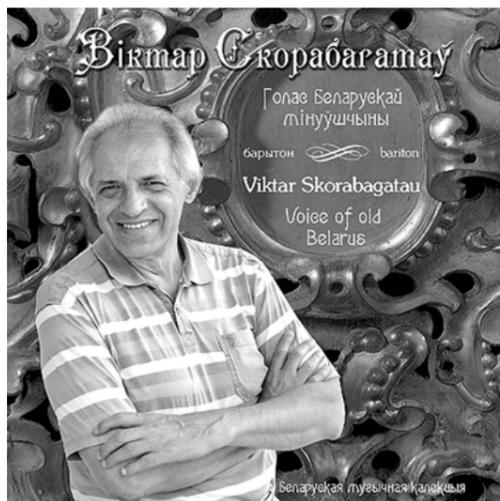

Традыцыі і сучаснасць

Куды ж без класікі?

Віктар Скорабагатаў «Голас беларускай мінуўшчыны»,
Мн., 2010, «Каўчэг»

Як бы ні вымудраўся сусветны шоўбіз, прапаноўваючы меламанам усялякія стылістычныя заманухі кшталту розных эмо, хардкораў ці панкаў, але і ў класічнай музыцы не паменела прыхільнікаў. Прыкметнай падзей айчыннага музычнага рынку стаў выдадзены фірмай «Каўчэг» аўтарскі дыск «Голас беларускай мінуўшчыны» выдатнага опернага вакаліста Віктара Скорабагатава (барытон).

Дый акампанемент жывому класіку беларускай оперы, лаўрэату прэстыжных прэмій, аказаўся адпаведным. Бадай, мала хто не ведае шматлікіх фанатграфічных рэлізаў камернага ансамбля «Classic Avantgarde» пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава. Акрамя таго ў запісе кружэлкі бралі ўдзел легендарны ансамбль старадаўняй музыкі «Кантабіле», піяністка Ганна Каржанеўская ды іншыя аўтарытэтныя артысты. Варта дадаць, што кружэлка выйшла пад брэндам вядомай творчай суполкі «Беларуская Капэла».

Каб не склалася ўражання банальнага фанатычнага панегірыка з гэтай рэцэнзіі, мушу згадаць, што калекцыянеры часам наракаюць на крыху дзіўную выдавецкую традыцыю камплектавання разнастайных калекцыяў урыўкаў з вядомых твораў. Гэта назіраецца і ў разглядаемым выданні. Але заўважце, што гэта не дыск пэўнага кампазітара або фанатграфічны рэліз нейкага маштабнага твора, гэта аўтарскі дыск знакамітага выканаўцы. А хіба не цікава, як ён праўляецца ў творах розных эпохаў, у розных жанрах і стылях дый з розным акампанеентам?

Тым больш, што часам і пэўныя фрагменты выглядаюць арганічна ды самастойна, калі гэта фрагменты рамансавых цыклаў або кантаў ці канцонаў кшталту старажытных нотных рукапісаў «Полацкі сшытак» (на CD чатыры творы ад-

туль), «Куранты» (тры). Адкрыццём для многіх стане і акадэмічны экскурс у «Псалтыр Давіда» ў перакладах нашага славутага беларусізатара Масквы Сімяона Полацкага. Імя тое ведае кожны, але ці даводзілася чуць асабіста ягоныя творы ў адмысловым прафесійным выкананні колішняга стажора міланскай оперы «La Scala» Віктара Скорабагатава? А вось да песеннага збору XVII стагоддзя «Жальбы» адпаведную эпосе музыку напісаў сучас-

Надзвычай важна, што нават славуць і імёны беларускай культуры нясуць у гэтым выданні сапраўдныя адкрыцці. Аказваецца, Радзівілы – не толькі знакамiтыя мецэнаты ці, як згадвалася вышэй, таленавітыя кампазітары, але і паэты

ны беларускі кампазітар А. Гермаоўскі. І такіх стылізацыяў нямала на кружэлцы заслужанага артыста Беларусі Віктара Скорабагатава: тут і кантата В. Капыцькі паводле песеннага сшытка 1733 года («О, пракляты Купідо», «Злое бяспчасце», «Цераз рэчку»), і дапрацаваная Дзмітрыем Смольскім опера Р. Вардоцкага «Апалон-заканадаўца, або Рэфармаваны Парнас» ды інш.

Асобнай увагі заслугоўваюць, бадай, творы нашага нацыянальнага сімфанічнага рэтра – неапраўдана забытых (хоць часам і сусветна вялікіх) кампазітараў XVII–XIX стагоддзяў Напалеона Орды, Антонія Радзівіла, Яна Голанда, Язэпа Казлоў-

скага, Антона Абрамовіча, Станіслава Манюшкі, Міхала Клеафаса ды Міхала Казіміра Агінскіх.

Надзвычай важна, што нават славуць і імёны беларускай культуры нясуць у гэтым выданні сапраўдныя адкрыцці. Аказваецца, Радзівілы – не толькі знакамiтыя мецэнаты ці, як згадвалася вышэй, таленавітыя кампазітары, але і паэты. Ці многія з вас ведаюць, што лібрэта оперы Яна Голанда «Агатка, або Прыезд пана» напісаў М. Радзівіл? А гэта вам не «Жызель» або «Жаніцьба Фігара», а наш родны беларускі побыт у эпоху Залатога веку нашай культуры, куды яшчэ не ўмяшаўся рускі штук.

Дарэчы, менавіта Віктар Скорабагатаў на працягу 1990-х гадоў падрыхтаваў цыкл з дзесяці канцэртных праграмаў «Анталогія беларускай вакальнай музыкі», а за вяртанне на прафесійную сцэну класічнай оперы Антонія Радзівіла «Фаўст» атрымаў у 1999 годзе Спецыяльную прэмію Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

І «Фаўст» Радзівіла – гэта вам не «Фаўст» Гуно, бо лібрэта пісаў сябрук нашага Антося, сам Ёган Вольфганг Гётэ, якому і фінансава спрыяў менавіта наш Радзівіл.

Як бачым, Беларусь у альбоме Віктара Скорабагатава «Голас беларускай мінуўшчыны» паўстае ў жывым еўрапейскім кантэксце, бо так і было калісьці, пакуль не перахрысцілі ліцвінаў у белых рускіх, абуўшы пры тым у лапці.

Застаецца дадаць, што аўтарам выдавецкага праекта вяртання нашай класічнай музычнай спадчыны ў сучасны ўжытак стала ўжо дастаткова вядомая прадзюсер Арына Вележ, якая распачынала яго ў структурах «НМК», а пасля закрыцця той кампаніі працягвае на фірме «Каўчэг». Мастацкая аздоба – Вольгі Бадзілоўскай.

Вітаўт
МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

Ігар Пракаповіч

Назвы нашых вёсак

(Працяг. Пачатак у №№ 30–35, 39–48 за 2010 г.
№№ 1–3 за 2011 г.)

С

Саболкі – вёска за 36 км на захад ад Паставаў, за 3,5 км на паўночны захад ад Лынтупаў на правым беразе ракі Пелякі. У 1873 годзе была ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета, уваходзіла ў маёнтак Раманішкі Ксаверыя Даўгялы. Назва паходзіць з фіна-вугорскіх моваў, дзе «са» (шо, соо, суо) мае значэнне «балота», а «бола» – «паселішча». Разам атрымліваецца «паселішча на балоце», што адпавядае геаграфічнай характарыстыцы мясцовасці. Падобнае значэнне слова сустракаем і ў ненецкай мове, дзе «сабол» – «балота, дрыгва».

Савічы – вёска за 9 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў на правым беразе ракі Лучайкі. У пачатку XX стагоддзя была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета Віленскай губерні. Назва паходзіць ад прозвішча Савіч, якое ўтварылася ад кананічнага праваслаўнага імя Савва. Разам з вельмі пашыраным на тэрыторыі Пастаўскага раёна прозвішчам Савіч сустракаюцца таксама Савіцкі, Савінскі, Савел, Савосін, Саўчанка, Саўчук.

Сакалы – вёска за 16 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 7 км на паўднёвы захад ад Лучая. Назва паходзіць ад прозвішча Сокал, якое ўтворана ад мянушкі. Так называлі смелага і прыгожага юнака, мужчыну, параўноўваючы яго з птушкай. У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы Сокал, Сакалоўскі, Саколка, Сакалоў, Сакольскі.

Сакуны – вёска за 18 км на захад ад Паставаў, за 1,5 км на ўсход ад возера Янкішкі. Назва паходзіць ад наймення беларусаў-сакуноў, арэал пражывання якіх першапачаткова знаходзіўся на Палессі ў басейнах рэк Пцічы і Арэсы. Асаблівасцю іх было цвёрдае вымаўленне «-са» замест «-ся» у зваротных дзеясловах: зваліўся, пабіўся, ганарыўся і г.д. (Верагодна, назва паходзіць ад словаў «сак, сачок»). Раней сакамі-сачкамі лавілі рыбу. – КГ).

Салаўі – вёска за 7 км на паўднёвы захад ад Паставаў. Назва паходзіць ад прозвішча Салавей, якое ўтворана ад адпаведнай мянушкі. Так называлі чалавека, які меў прыгожы, чысты, пераважна высокі голас. На Пастаўшчыне сустракаюцца прозвішчы Салавей, Салаўёў, Салаваў.

Салаўіха – вёска за 21 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 4 км на захад ад Дунілавічаў. У пачатку XX стагоддзя была ў Лучайскай воласці Вілейскага павета Віленскай губерні. У 1905 годзе засценак Пяткевіча, Шырневіча і Яцыны. Тлумачэнне назвы гл. Салаўі.

Саранчаны – вёска за 25 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 10 км на паўднёвы ўсход ад Лынтупаў на ўсходнім беразе возера Саранчаны. У 1861 годзе была ў Свянцянскім павеце Віленскай губерні, маёнтак Кантоўскага. У пачатку XX стагоддзя ў Камайскай воласці Свянцянскага павета Віленскай губерні. Назва паходзіць ад наймення возера і мае фіна-вугорскую аснову: «sara» (фін., карэл.) – «балота, вялікае балота, мора, забалочаная рэчка». Другая частка слова – «чаны» мае, напэўна, значэнне «возера». Такім чынам, «саранчаны» – «забалочанае возера». Сапраўды, яно тут мае невялікую глыбіню (макс. 3,5 м) і моцна зарастае.

Сарапоны – вёска за 15 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 5 км на паўднёвы захад ад Лучая. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета Віленскай губерні, уладанне Тызенгаўза. Назва паходзіць ад імя Сарапон.

Сарокі – вёска за 32 км на ўсход ад Паставаў, за 9 км на ўсход ад Варапаева паміж возерам Сарокі і ракой Ласіцай. Назва паходзіць ад прозвішча Сарока, якое, верагодна, утварылася ад мянушкі. Напэўна чалавек, якога ён «ўзнагародзілі», любіў пагаварыць, «сакатаў як сарока». У Пастаўскім раёне шырока распаўсюджаныя прозвішчы Сарока, Сарокін.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Сарочына – вёска за 9 км на поўдзень ад Паставаў на левым беразе ракі Мядзелкі. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета Віленскай губерні. У 1905 годзе меліся вёскі Сарочына 1-е і 2-е, старошка, засценак князя Друцкага-Любецкага, маёнтак. Назва паходзіць з фіна-вугорскіх моваў, дзе «sara» (карэл., фін.) – «балота, забалочаная рэчка». Побач з вёскай знаходзіцца возера Сарочынскае.

Сасноўшчына – вёска за 35 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 17 км на паўднёвы ўсход ад Варапаева. Назва адлюстроўвае прыродную асаблівасць урочышча, дзе знаходзіцца паселішча: «мясцовасць, дзе растуць сосны». Гэтую адметнасць падкрэслівае прасторава фармант «-шчына».

Свербляўшчызна – вёска за 23 км на захад ад Паставаў, за 10 км на ўсход ад Лынтупаў на правым беразе ракі Яновіцы. Паходжанне назвы можна звязаць з літоўскім словам «zvirlis» – «верабей».

Свідна – вёска за 28 км на ўсход ад Паставаў, за 7,5 км на паўднёвы ўсход ад Варапаева каля возера Свідна. Вядомая ў 1781 годзе як сяло Свірна ў маёнтку Дунілавічы Ашмянскага павета. У пачатку ХХ стагоддзя ў Дунілавіцкай воласці Вілейскага павета Віленскай губерні. У 1905 годзе засценак Свідна, уладанне графа Тышкевіча. У 1930 годзе меўся цагельны завод, які належаў Тадэвушу Шкорніку. Назва вёскі ўтварылася ад наймення возера, якое мае фіна-вугорскія карані: «syva» – «глыбокі» і «to» – «возера».

Свілелі – вёска за 10 км на паўночны захад ад Паставаў. У пачатку ХХ стагоддзя ў Камайскай воласці Свянцянскага павета Віленскай губерні. Назва паходзіць ад прозвішча *Свілель*, якое ўтварылася ад імя або мянушкі *Свіла*. У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы *Свіла*, *Свілель*, *Свілёнак*.

Свініца – вёска за 20 км на ўсход ад Паставаў, за 3 км на паўночны захад ад Варапаева. У 1873 годзе была ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета Віленскай губерні, належала Тызенгаўзу. Назва, верагодна, адлюстроўвае адметную асаблівасць тутэйшай мясцовасці – раней тут было шмат дзікіх кабануў. Дарэчы, і зараз у суседнім лясным масіве Варапаеўская Дача іх таксама шмат.

Свіраны – вёска за 16 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 7 км на поўдзень ад Камаі. Назва славянская, паходзіць ад наймення пабудовы: «свіран» – «халодны будынак, прызначаны для захоўвання збожжа, мукі і іншых прадуктаў, а таксама рэчаў і падобнага». Верагодна, Свіраны выраслі на месцы гаспадарчых пабудоваў маёнтка Каралінова, які належаў Сулістроўскім, а пазней – Ромэрам.

Свірдуні (Свірдуні) – вёска за 30 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 3,5 км на ўсход ад Лынтупаў каля вытокаў ракі Олксны. У 1873 годзе была ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета Віленскай губерні, маёнтак Канткоўскага. Назва паходзіць з фіна-вугорскіх моваў, дзе «syva» – «глыбокі», а «duna» – «рака» (Заходняя Дзвіна раней называлася Дуна). Зараз праз вёску цячэ невялікая рачулка Олксна і быццам няма ніякіх доказаў таго, што яна калісьці была глыбокай. Аднак геаграфічны аналіз паказвае, што ў даўнія часы рака ў гэтых месцах спраўды мела значную глыбіню, бо ніжэй па цячэнні каля вёскі Вінцэнтава знаходзіцца прыродная ледавіковая града, якую водны паток марудна, але настойліва перапілоўваў. Урэшце на месцы глыбокага і даволі шырокага ўчастка Олксны засталася толькі балота, у цэнтральнай частцы якога яшчэ трывае невялікае азёрца.

Свіркі – вёска ў Камайскім сельсавеце. Назва паходзіць ад прозвішча і імя *Свірка (Свірко)* – формы імя *Свірыд*, якое ўтварылася ад кананічнага праваслаўнага і каталіцкага *Спірыдон* (кошык). У Пастаўскім раёне ўтворана шмат прозвішчаў ад гэтага імя: *Свірко*, *Свірыдзенкаў*, *Свірыдаў*, *Свірыдовіч*, *Свірковіч*, *Спірыдовіч*, *Спірыдонаў*, *Спірадовіч*.

(Працяг будзе)

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах», рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» выказваюць шчырыя спачуванні сябру Беларускага камітэта ІКАМОС Ігару Раханскаму з нагоды смерці ягонага бацькі – **Яўгена Іосіфавіча Раханскага**.

ЛЮТЫ

1 – Зянькевіч Рамуальд Сымонавіч (1811, Віленская губерня – 1868), фалькларыст, этнограф, археолаг, педагог, даследчык матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага народа – 200 гадоў з дня нараджэння.

1 – Мінскі абласны драматычны тэатр (Маладзечна; 1991) – 20 гадоў з часу адкрыцця.

2 – Скарга (Павенскі) Пётр (1536–1612), царкоўны і палітычны дзеяч Рэчы Паспалітай, пачынальнік польскай аратарскай прозы, заснавальнік і першы рэктар Віленскай езуіцкай акадэміі (цяпер Віленскі ўніверсітэт) – 475 гадоў з дня нараджэння.

4 – Анчыц Вацлаў (1866–1938), польскі гісторык і грамадскі дзеяч, выдавец твораў Францішка Багушэвіча – 145 гадоў з дня нараджэння.

4 – Касцюшка Андрэй Тадэвуш Банавентура (1746, Івацэвіцкі р-н – 1817), кіраўнік паўстання 1794 г., нацыянальны герой Беларусі, Польшчы і ЗША, ганаровы грамадзянін Францыі – 265 гадоў з дня нараджэння.

5 – Алексювіч Мікалай Астапавіч (1921, Пухавіцкі р-н – 1967), філосаф, які адзін з першых даў навуковы аналіз светапогляду Скарыны і ўвёў у навуковы ўжытак творы беларускіх мысліцеляў XVI–XVIII стст. – 90 гадоў з дня нараджэння.

6 – Уздзенскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (1981) – 30 гадоў з часу заснавання (адкрыты 01.11.1986).

7 – Еўлашоўскі (Еўлашэўскі) Фёдар (1546–1619), грамадскі дзеяч, пісьменнік – 465 гадоў з дня нараджэння.

7 – Зямкевіч Рамуальд Аляксандравіч (1881–1943 або 1944), бібліяфіл, бібліяграф, які падрыхтаваў і выдаў першы спецыялізаваны бібліяграфічны даведнік на беларускай мове «Беларуская бібліяграфія» (1910), публіцыст, гісторык беларускай літаратуры, перакладчык, краязнавец – 130 гадоў з дня нараджэння.

7 – Міцкевіч (Каменская) Марыя Дзмітрыеўна (1891, Ашмянны – 1945), беларускі педагог, жонка Якуба Коласа – 120 гадоў з дня нараджэння.

8 – Дружыц (Друшчыц) Васіль Данілавіч (1886, Бярозаўскі р-н – 1937), гісторык, даследчык беларускага сярэднявечча, магдэбургскага права ў беларускіх гарадах, гісторыі кнігадрукавання, правадзейны член Інбелкульту – 125 гадоў з дня нараджэння.

8 – Мележ Іван Паўлавіч (1921, Хойніцкі р-н – 1976), народны пісьменнік Беларусі, грамадскі дзеяч, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа (1962), Ленінскай прэміі СССР (1972), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1976), Дзяржаўнай прэміі СССР (1984), імя якога названы Мазырскі драматычны тэатр; устаноўленая Літаратурная прэмія Саюза пісьменнікаў Беларусі імя Івана Мележа – 90 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 3

Уздоўж: 5. Канада. 6. Амаатар. 9. Бадмінтон. 10. Нагруднік. 12. Біатлон. 15. Чыкага. 16. Стайкі. 17. Боб. 18. Аўт. 19. Партач. 22. Рэферы. 25. Абводка. 29. Альпініст. 30. Фальстарт. 31. Сіднэй. 32. Афсайд.

Упоперак: 1. Размінка. 2. Шамоні. 3. «Малако». 4. Байдарка. 7. Вароты. 8. Зімнік. 11. Ют. 13. «Раўбічы». 14. Эскадра. 20. Аксель. 21. Трамплін. 23. Фрыстайл. 24. Рэзerv. 26. Басейн. 27. Ох! 28. Клапан.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛАНДШАФТНЫ ДЫЗАЙН – галіна творчай дзейнасці па мастацкім прэктаванні, накіраваная на фармаванне прадметна-прасторавага асяроддзя прыёмам і сродкамі ландшафтнай архітэктуры. Яе аб'ектамі з'яўляюцца пластыка рэльефу і яго элементы (падпорныя сценкі, лесвіцы, пандусы), дрэва-кустовыя і шкелкавыя кампазіцыі; малыя формы архітэктурных форм з насаджэннямі (пергалы, трэлья, вазы, кашпо і інш.); дэкаратыўная скульптура, фантаны, басейны, каскады, элементы візуальнай інфармацыі ў парку, садовая мэбля і інш.

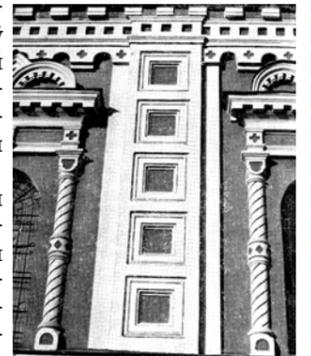
ЛАПАТА – прылада, з дапамогай якой саджалі цеста ў печ і даставалі хлеб з пецы, падграбалі на таку і перамешвалі збожжа, перамяшчалі і раўнялі бульбу ў буртах.

Хлебная звычайна мела прамавугольную або круглаватую плоскасць даўжынёй 35–50 і шырынёй 25–30 см і доўгае (110–135 см) дзяржанне. Рабілі яе з дошкі звычайнай лісцевых пародаў дрэва. Каб цеста лягчэй соўвалася на чарэнь, краі рабілі танчэйшымі. Перад тым, як саджаць цеста ў печ, гаспадыня пакрывала лапату хрэнавым, кляновым, капусным ці дубовым лісцем, аерам, абмывала вадою і пасыпала зверху мукой. Захоўвалі яе ў качаргешніку каля пецы, варыўні або ў каморы.

Лапата для апрацоўкі збожжа мела неглыбокае авальнае выдзёбанае дно. Вышыня з дзяржаннем 155–160 см (даўжыня рабочай часткі – да 65 см, шырыня 25 см). Вышыня лапаты для бульбы 100–103 см, шырыня 20–22 см.

ЛАПАТКА ў архітэктуры – вертыкальны плоскі выступ у сцяне будынка без базы і капітэлі. У архітэктуры Беларусі вядомая з XI ст. (Сафіійскі сабор у Полацку). Можна пабачыць на Бернардзінскім касцёле ў Пінску, Пакроўскай царкве ў Гродне, будынку гімназіі ў Бабруйску, у Свяцім палацы і інш.

У драўляным дойдлістве ў выглядзе лапаткі часам вырашалася шалёўка «астаткаў» зрубавы, якая аздаблялася дэкаратыўнымі разнымі накладкамі, размалёўкай (жылыя дамы ў Віцебску).

Лапатка на фасадзе Пакроўскай царквы ў Гродне